

A KATONAI LOGISZTIKA GYAKORLATA

A VÉDELMI CÉLÚ ÁLLAMI TARTALÉKOLÁS RENDSZERÉNEK HELYZETE

Nagy István¹

Előszó

Tisztelt Olvasó!

E cikket a témával kapcsolatos ismeretanyagok rendszerezésének szántam. Természetesen a cikkben leírt megállapításokkal lehet egyetérteni, és nem egyetérteni, de megpróbáltam a védelmi célú állami tartalékolás jelenlegi rendszeréről meglévő információkat összefoglalni és a jelenlegi helyzetről a lehető legreálisabb képet adni. A cikkben közölt megállapítások egy részének tényleges számszaki alátámasztása nem található azért, mert az ehhez szükséges adatok minőségük miatt nem közölhetők.

1. Az állami tartalékolás jogszabályi háttere, a tartalékok típusai

A Kormány az Alkotmányban meghatározott minősített helyzetekben felhasználható **védelmi célú állami tartalékokat** és **rögzített hadiipari kapacitásokat** tart fenn.

A **védelmi célú állami tartalék** és a **rögzített hadiipari kapacitás** gyűjtőfogalmak, amely mint a védelemgazdaság és biztonság érdekeit szolgáló állami készlet, a minősített helyzetek esetén felmerülő feladatok végrehajtásának anyagi megalapozását, a természeti vagy egyéb katasztrófák következményeinek felszámolását, piaci zavarokból adódó termelésekiesések elhárítását, a lakossági készletek lecsökkenése esetén azok pótlását, előre nem tervezhető nemzetközi segélyakciókban való részvételünk, nemzetközi gazdasági kapcsolataink fenntartásának lehetőségeit szolgálja.

1. Nagy István mk. alezredes, HM Gazdasági Tervező Hivatal, osztályvezető helyettes.

A honvédelemről szóló **1993. évi CX. törvény** szerint az ország védelmi célú tartalékait, hadiipari kapacitását a Kormány határozza meg (vö. 2. számú melléklet 11. táblázat 2. pont). A **védelmi célú állami tartalékok** és a **rögzített hadiipari kapacitás** fenntartásának jogi hátterét 2003- augusztusától a Kormány a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról szóló 131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelete biztosítja, amely a nemzetgazdaság védelmi felkészítése tervezéséről és a védelmi célú tartalékolási tevékenység szabályozásáról szóló **1041/1994. (V. 31.) Korm. határozatot** váltotta. A tartalékokkal kapcsolatos tevékenységek végzéséhez további jogszabályi alapot nyújt a **Gazdaságbiztonsági Tartalékról** szóló 84/1994. (V. 27.) Korm. rendelet, az **Állami Egészségügyi Tartalékkal** való gazdálkodás szabályairól szóló 17/2001. (IV. 28.) EüM rendelet, valamint a közbeszerzésről szóló 1995. évi XL. törvény 6. § i) pontja.

Rögzített hadiipari kapacitás a gazdaságmozgósítási feladatra kijelölt szolgáltató olyan, békeidőszakban nem üzemelő hadiipari szolgáltató kapacitását jelenti, amelyet a Kormány annak minősített.

Honvédelmi szempontból **stratégiai érdekűnek minősülnek** a rögzített hadiipari, a védelmi okokból hazai termelésből biztosítandó és a specialitásuk miatt importból nem biztosítható anyagokat, eszközöket, felszereléseket gyártó kapacitások, az államtitkot, szolgálati titkot tartalmazó információt feldolgozó, továbbító, fogadó, valamint a titkos információgyűjtésre szolgáló eszközöket gyártó vagy javító kapacitások.

A honvédelmi szempontból **stratégiai érdekű gazdálkodó szervezeteket** a gazdasági és közlekedési miniszter – a honvédelmi miniszterrel, a belügyminiszterrel és az ágazatért felelős miniszterrel egyeztetett – javaslatára a Kormány jelöli ki.

A **rögzített hadiipari kapacitások** gazdaságmozgósítási helyzeti működésének biztosítása érdekében, az illetékes miniszter a kapacitás fenntartójával – a költségvetési törvényben erre a célra rendelkezésre álló előirányzat terhére – kapacitás-fenntartási szerződést köt.

A **rögzített hadiipari kapacitások korszerűsítésére**, bővítésére szolgáló fejlesztésekre az illetékes miniszter a külön jogszabályban (a Hvt. 8. § (4) bekezdésének b) pontja, 13. § (2) bekezdésének c) pontja, valamint a Vhr. 2. §-a és 6. §-a) nevezett forrás terhére – kormánydöntés alapján, kapacitás-fejlesztési szerződéssel – támogatást nyújt.

A szolgáltatók az illetékes **miniszter** vagy a **Megyei Védelmi Bizottság** általi kijelölésénél, valamint a gazdaságmozgósítási előszerződés, a gazdaságmozgósítási szerződések, a kapacitás-fenntartási és –fejlesztési szerződések, valamint a védelmi célú állami tartalékok kezelésére (beszerzés, tárolás, minőségmegóvó csere) vonatkozó szerződések megkötésénél a külön jogszabályban (a közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL. törvény 6. § i) pontja) meghatározott közbeszerzési eljárást nem kell alkalmazni.

A rögzített hadiipari kapacitások vizsgálata egy külön tanulmányt érdemel, ezért jelen írásomban a tartalékok e formájával bővebben nem foglalkozom.

A Kormány a gazdaságmozgósítási igények azonnali, biztonságosabb kielégítése érdekében **védelmi célú állami tartalékokat** (a továbbiakban: tartalékok) tart fenn.

A gazdaságfelkészítési tervezés során a tartalékból való kielégítési formába a következő **ágazati besorolású termékek**, félkész-termékek, anyagok (a továbbiakban együtt: termékek), gyártóeszközök, berendezések, segédeszközök (a továbbiakban együtt: eszközök) biztosítása **sorolható:**

- a) ipari termékek, eszközök, különösen haditechnikai, hadfelszerelési és közlekedési eszközök,
- b) hírközlési és informatikai eszközök,
- c) mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek,
- d) egészségügyi és gyógyszeripari termékek, gyógyászati eszközök,
- e) vízügyi és árvízvédelmi termékek,
- f) pénzeszközök.

A tartalékok – rendeltetésük, illetve összetételük szerinti – csoportosítása:

a) Gazdaságbiztonsági Tartalék (a továbbiakban: GT): a külön jogszabályban (a Gazdaságbiztonsági Tartalékról szóló 84/1994. (V. 27.) Korm. rendelet) meghatározott védelmi célú hányadában a nemzet-gazdaság vagy egy ágazat gazdaságmozgósítási helyzeti működését, a lakosság alapvető ellátását és védelmét, valamint a mozgósított fegyveres erők és rendvédelmi szervek feladatai végre-

hajtását szolgáló, lehetőleg több felhasználói igény kielégítésére alkalmas áruk – elsősorban ipari termékek, félkész-termékek, alapanyagok – és pénzeszköz,

b) Állami Egészségügyi Tartalék (a továbbiakban: ÁEüT): a külön jogszabályban (az Állami Egészségügyi Tartalékkal való gazdálkodás szabályairól szóló 17/2001. (IV. 28.) EüM rendelet) meghatározott rendeltetésű orvostechikai eszközök, műszerek, gyógyszer, kötszer, egyéb egészségügyi fogyóanyagok, szükséggyógyintézetek működtetéséhez szükséges felszerelések,

c) Állami Céltartalék (a továbbiakban: ÁC): az érintett miniszterek gazdaságfelkészítési és -mozgósítási feladataiban meghatározott fontosabb termelési, szolgáltatási, védelmi és helyreállítási tevékenységek végrehajtásához nélkülözhetetlen anyagok, alkatrészek, félkész-és késztermékek, tárgyi eszközök, valamint a speciális célú termékek minősített időszaki beszerzését szolgáló nemesfém tartalék,

d) Pénztartalékkészlet (a továbbiakban: PT): az ország pénzforgalmának mindenkor zavartalan biztosításához szükséges bankjegy-tartalék.

A tartalékok tekintetében az állam tulajdonosi jogait a felelős vezető gyakorolja:

- a) a GT tekintetében a külön jogszabályban (a Gazdaságbiztonsági Tartalékról szóló 84/1994. (V. 27.) Korm. rendelet) kijelölt miniszter,
- b) az ÁEüT tekintetében – külön jogszabály (a katasztrófa-egészségügyi ellátásról szóló 158/1999. (XI. 19.) Korm. rendelet) alapján – az egészségügyi, szociális és családügyi miniszter,
- c) az ÁC tekintetében az a miniszter, akinek védelmi felkészüléssel összefüggő feladatai végrehajtásának biztonságát szolgálja a tartalék,
- d) a PT tekintetében az MNB elnöke.

A felelős vezető a tartalékolással összefüggő feladatait – saját felelőssége megtartása mellett – átruházhatja költségvetési szervre, illetve egyéb gazdálkodó szervezetre (a továbbiakban együtt: tartalékkezelő).

A felelős vezető köteles rendszeresen ellenőrizni, illetve ellenőriztetni a kezelésében lévő tartalék minőségét, mennyiségét, továbbá

a tartalék kezelésére vonatkozó előírások megtartását. A tartalék kezelésével, és nyilvántartásával összefüggő tevékenységek végrehajtásáról a felelős vezető – a meghatározott tartalékkezelő útján, önálló szervezeti egységek szakmai felügyelete révén – gondoskodik.

Az egyes tartalékok kapacitástartalmát vagy összes vagyoneértékét a Kormány határozza meg, kivéve a PT-t, amelynek nagyságát az MNB elnöke állapítja meg. Az egyes tartalékok összetételét, a törzskészlet szintjét a felelős vezetők – a GT és az ÁEüT esetében a feladatban érintett miniszterek egyetértésével – állapítják meg.

A tartalékok készletfejlesztésével, -átstrukturálásával kapcsolatos költségeket – egyedi kormánydöntés alapján – a központi költségvetés külön jogszabály (a Hvt. végrehajtásáról szóló 178/1993. (XII. 27.) Korm. rendelet. 2. §-a) szerint biztosítja. A frissítő cserék tervezett lebonyolításához a követelménytámasztó szervek biztosítják a tartalékelemek – jóváhagyott terv szerinti – kivásárlását. A tartalékok rendszeres minőségmegóvó cseréje érdekében a követelménytámasztó szervek békeidei szükségletük beszerzésénél – egyéb feltételek teljesülése esetén – kizárólag a tartalékkezelőtől vásárolnak.

A tartalékok fenntartási költségeit a felelős vezető a felügyelete alatt lévő költségvetésben – külön jogszabály (A Hvt. végrehajtásáról szóló 178/1993. (XII. 27.) Korm. rendelet 6. §-a) szerint – tervezi, illetve részben vagy egészben a gazdálkodás bevételeiből fedezi. Szükség esetén a felelős vezető javaslatot tesz a Kormánynak a fenntartáshoz szükséges költségvetési forrásokra.

A felelős vezető a tartalék összetételében, vagyoneértékében bekövetkezett változásokról a gazdaságmozgósítási tevékenységről készítenő éves jelentésben – a központi tervező szerv útján – **tájékoztatja a Kormányt**. A felelős vezető éves beszámoló jelentéséhez a központi tervező szerv szempontokat állapíthat meg.

A tartalékokkal való gazdálkodás, a bevételek és ráfordítások elszámolása, a vállalkozásból származó bevételek felhasználása az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény és végrehajtási rendeletei (a kincstári vagyon kezeléséről, értékesítéséről és az e vagyonnal kapcsolatos egyéb kötelezettségekről szóló 183/1996. (XII. 11.) Korm. rendelet, az államháztartás működési rendjéről szóló 217/1998. (XII. 11.) Korm. rendelet) által szabályozott módon történhet. A tartalékkezelő a pénzügyi beszámolási kötelezettségének a számvitelről szóló 2000. évi C. törvényben és a végrehajtására kiadott rendeletekben (A számviteli törvény sze-

rinti egyes egyéb szervezetek beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 224/2000. /XII. 19./ Korm. rendelet, az államháztartás szervezetei beszámolási és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 249/2000. /XII. 24./ Korm. rendelet) foglalt módon és határidőre köteles eleget tenni.

2. A Gazdaságbiztonsági Tartalék készletek helyzete, alkalmazhatóságuk

A Gazdaságbiztonsági Tartalék helyzetének megítélése során a nemzetgazdaság védelmi felkészítése tervezéséről és a védelmi célú tartalékolási tevékenység szabályozásáról szóló **1041/1994. (V. 31.) Korm. határozatot vettem alap szabályzónak**, mivel az új szabályzó nem rég jelent meg, így a tartalékolás rendszerének problémái még jelenleg is élnek.

A helyzetmegítélés során rendelkezésemre álló adatok döntő többsége minősített adat, amelyeket jelen értekezésemben nem publikálhatok, illetve csak töredékét tehetem közzé.

2. 1. A gazdaságbiztonsági tartalékolás jelenlegi rendszerének megítélése.

A gazdaságbiztonsági tartalékolás rendszerében a GT készletek tárolása, mint állami feladat, a könnyebb kezelhetőség és áttekinthetőség érdekében egy központi szervezet kezelésében valósult és valósul meg.

A tartalékgazdálkodás átszervezéséről szóló 2164/1994. (XII. 30.) Korm. határozat alapján a tartalékgazdálkodást végző költségvetési szervet 1994. december 31-ei hatállyal megszüntették. A megszüntetett szerv által kezelt vagyonból 1995. január 1-jével 100%-os állami tulajdonú közhasznú társaságot (továbbiakban: Kht.) alapítottak.

A fentiekből következik, hogy a gazdaságbiztonsági tartalékolás anyagi folyamatainak vizsgálata alapvetően a Kht. működésének, ennek keretében a tartalékkészletek kezelésének áttekintésére irányult.

A Kht. feladatrendszerét, működési céljait és feltételeit a fent ismertetett 84/1994. (X. 27.) Korm. rendelet, a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. és a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvényekkel összhangban lévő **Alapító Okiratban** foglaltak határozzák meg.

A társaság feladatát a következő sajátosság figyelembevételével végzi:

- Az előírt GT készletet a piaci helyzettől és az áralakulástól függetlenül határidőre biztosítani kell;
- A rendszeres készletcserék (készletfrissítés) során az értékesítésnél a készleteket lehetőség szerint árréssel kell eladni (a fenntartási költségek fedezése érdekében);
- Az „*önfenntartó*” működés érdekében a gazdaságbiztonsági tartalékolási feladatokon túl eredményes gazdálkodást kell folytatni, azaz a működési költségeket a gazdálkodás eredményéből kell fedeznie;
- A készletek cseréje, frissítése és értékesítése csak külön felszabadítási engedéllyel (kivétel az üzleti hányad) történhet, melyet a **GTTB (Gazdaságbiztonsági Tartalékolási Tárcaközi Bizottság)** tagok hozzájárulása után kap meg.

A Kht. már az 1998-as gazdálkodási évtől kezdve az alapítási pénzkészlet felélése miatt veszteséggel működik, amely veszteség olyan mértékűvé vált 2002. évre, hogy amennyiben központi forrás biztosítására nem kerül sor, a társaság rövid időn belül a csőd közelébe kerülhet és a GT készlet kezelése, működése leáll. A veszteség okainak kivizsgálása elengedhetetlenül szükséges, mivel az lehet egy folyamat eredménye, illetve több összetevőből állhat, így a veszteség egyszeri rendezését követően az okok nem komplex megszüntetésével, vagy a rosszul működő folyamat nem teljes mértékű átalakításával az újra termelődhet.

A Kht. alapítása óta közhasznú társaságként működik (nem alanya az adótörvénynek), de közhasznú szervezetté minősítése nem történetelt meg, mivel tevékenységi köre nem felel meg a törvényben foglaltaknak és a GT-re vonatkozó információk egy része államtitoknak minősül, így a közhasznúság egyik legfontosabb kritériumának nem tud megfelelni.

A közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. tv. 27. §. (3) bekezdésében foglaltak értelmében a társaság költségvetési támogatásban nem részesülhet. Ugyanakkor más jogszabályok (a GT működését szabályozó 84/1994. /V. 27./ Korm. rendelet, a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény, a környezetvédelemről szóló 2304/1997. /X. 18./ Korm. határozat) lehetővé teszik a központi források biztosítását.

E helyzet következménye az, hogy annak ellenére, hogy egyrésztől lehetőség van a Kht. működési költségeinek központi finanszírozására, az nem történik meg, mivel a közhasznú társaságokra vonatkozó előírások alapján a finanszírozás jogszabályellenes, így a működési költségek ki-termelésének egyetlen útja a minél nagyobb árrés realizálása.

A Kht. számára – a GT rendkívüli és taktikai, továbbá ideiglenes készletre vételi beszerzéseket kivéve – kötelező a közbeszerzési törvény alkalmazása, amely a kereskedelmi tevékenység tekintetében, ahol a minél magasabb árrés (önfenntartás finanszírozásához) elérése érdekében a piaci viszonyokhoz való rugalmas alkalmazkodásra lenne szükséges, az eljárás hosszadalmassága (3 hónap) miatt nincs lehetőség az eladások és a beszerzések közötti legmagasabb árrés realizálására. Ez a bevételek csökkenésével és egyben a működési költségek finanszírozhatóságának csökkenésével, a forgó pénzkészletek felélésével és így a Kht. veszteségeinek növekedésével jár.

Az igénytámasztó szervek által kért **védelmi célú készletnövelést** a társaság teherbíró képessége miatt korlátozottan teljesítette, de így is az összkészlet arányában 16,3 %-ról 52,5 %-ra nőtt, ami a társaság készpénz hányadának teljes lekötését eredményezte.

A GT készletek alakulását az alapítás éve és a legutolsó készletfel-mérés között az alábbi táblázat mutatja:

Készlet típus megnevezése	1995. év (alapítás éve)	2001. december 31.
Mezőgazdasági	21,6 %	37,5 %
Védelmi	16,3 %	52,5 %
Egyéb	32,2 %	10,0 %
Megszűnő	29,9 %	-

A védelmi célú készletek nemcsak a HM igényeket tartalmazzák, hanem más minisztériumok és szervezetek igényeit is. Ennek ellenére a védelmi készletek nagymérvű értékbeni növekedése, a BM és a HM tárca által a vegyvédelmi készletek növelésére tett javaslatainak köszönhetően, a GTTB határozatokban elfogadott mennyiségi növekedésnek, valamint az évek során folyamatosan emelkedő beszerzési áraknak tudható be.

Egy elkészített kormány-előterjesztés szerint, az igényjogosultak teljes körű védőeszköz ellátásának költsége – az érintett tárcák, országos hatáskörű szervek szakértőinek javaslata alapján számítottan – olyan mértékű projektet igényel, amelyet a nemzetgazdaság teherbíró képességére való tekintettel nem lehet megvalósítani. Azonban a GT készletben tárolt vegyvédelmi felszerelések mennyisége 1999-től folyamatosan növekszik, mivel a lakosság védőeszközökkel történő ellátása csak a gazdaság-biztonsági tartalékok aktivizálásával oldható meg.

A HM a **vegyvédelmi készletkivásárlásokat** az igénytámasztástól függetlenül a Kht.-tól forráshiány miatt évek óta nem tudja végrehajtani. Ebből következően a készlet volumene és az általa lekötött forrás folyamatosan növekedett, a szükséges minőségi cserék végrehajtása, a készletek frissítése nem valósult meg teljes körűen. E készletek szabadpiaci forgalma nem engedélyezett.

A GT készletben tárolt **gumiabroncs készletből** mindösszesen néhány speciális a **HM CURRUS Rt.** által gyári javított eszközhöz rendszeresített típusból történik beszerzés, míg többi típusból nem, mivel az eszköz, amelyhez rendszeresítve olyan kis mennyiségben üzemelnek, hogy nincs szükség beszerzésre, illetve elsősorban új gumiabroncsokat szereznek be, mivel a több éve tárolt gumiabroncsok – mint a forgalom-biztonság szempontjából meghatározó jelentőségű anyag esetében – átvétele nem célszerű. További kivásárlást befolyásoló tényező az, hogy a Kht. árajánlata 20 – 30 %-kal magasabb a mindenkori piaci árszínvonalnál, amely a költségtakarékos gazdálkodásnak és az MH, HM érdekeinek is ellentmond.

A GT készlet struktúrája eltolódott a kevésbé értékesíthető termékek irányába annak köszönhetően, hogy egy része elavult, illetve lejárt szavatossággal rendelkezik, ami alapvetően a készlet e részének inkurrensé válását és felesleges források lekötését jelenti. Sok esetben azonban az inkurrens készletek már nem értékesíthetők, mivel nincs rá kereslet, illetve selejtként meg kellene semmisíteni, mint veszélyes hulladékot, ami további költséget ráfordítással jár.

Mind a **bőrtermékek**, mind a **ruházati termékek** készletgazdálkodása megvalósult, de a kivásárlások során nem a HM érdekeit szolgálja az a tény, hogy a közbeszerzés során a gyártó az alapanyagot a GT készletből kell, hogy kivásárolja, így a gyártásra adott árajánlatában a Kht. által az alapanyagra a piac áránál magasabb ajánlati ár is hatással van, vagyis növeli azt.

Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy a GT szabályozására jelenleg is érvényben lévő **84/1994. (V. 27.) Korm. rendelet** a GT-ból **az igénytámasztók által történő kötelező kivásárlásról nem rendelkezik**. A kivásárlások a GT-vel kapcsolatos döntéseket hozó **GTTB** határozataiban kerültek rögzítésre, amelyek nem rendelkeznek jogszabályi erővel.

Összességében megállapítható, hogy a gazdaságbiztonsági tartalékolás rendszere egy közhasznú társaság működésére épül, miközben a közhasznú társaság jogi státusza nem teszi lehetővé a költségvetésből történő támogatást, melynek következményeként a készletek fenntartási költségeinek és a Kht. működési költségeinek finanszírozása nem megoldott. A Kht. saját bevételeiből kellene finanszírozni a működését és a készletek kezelését, azonban az értékesítések során sok esetben a közbeszerzési törvény hatályos rendelkezései akadályozzák a rugalmas piaci tevékenységet, ami a bevételek kiesését és a finanszírozáshoz szükséges források hiányát jelenti.

2. 2. A HM tárca érdekében tartalékolt GT készletek struktúrája, helyzete és használhatóságuk.

A HM tárca érdekében tartalékolt készletek vizsgálatánál elsősorban meg kell vizsgálni azt, hogy milyen arányban vannak azok a teljes készlethez viszonyítva, illetve milyen normatív vagy számvetési alapon kerültek e készletek mennyiségei meghatározásra és azt, hogy e készletek valóban megfelelnek-e a tárca igényeinek.

A GT készlet összetételét és százalékos megoszlását igények szerint az alábbi táblázat tartalmazza:

	Termék megnevezése	Megoszlás	Megjegyzés
NEM HM	Más tárcák igényei	52, 40 %	
	Vegyivédelmi készlet	40, 78 %	HM – BM igény
	Összesen:	93, 18 %	
HM	Abroncok (gumiabroncs)		
	Bőr (talpbélés, krupon, marhaboksz felsőbőr, talpgumi)		
	Ruházati anyagok (terep-színű szövet)		
	Összesen:	6, 82 %	
	Mindösszesen:	100, 0 %	

*A fenti táblázatból megállapítható, hogy a tárca részére a GT készletben tárolt anyagok és eszközök (az összérték 6,82 %-a) közül **mindösszesen 3 tétel** (a gumiabroncsok, a bőr és a ruházati anyagok) **az, amely egyértelműen a HM részére került lebiztosításra**, míg egy tétel (vegyivédelmi készlet) esetében ez nem egyértelműsíthető.*

A vegyivédelmi készlet a Belügyminisztériummal közös készletként (a készlet megoszlása a két tárca között nincs konkrétan lerögzítve) **fut**, ami egyben azt is jelenti, hogy szükség esetén a készletből kerülnek kielégítésre mind a BM alárendelt szervezetek igényei, mind a lakossági igények, mind a HM tárca igénye a bekövetkező események során végrehajtandó tevékenységek sorrendjének megfelelően.

A GT készletben tárolt vegyivédelmi felszerelések alapvetően nem a honvédség által végrehajtott feladatokhoz került kialakításra, így kiegészítő cikkek beszerzése szükséges, amelyek nélkül az MH részére az eszközök nem alkalmazhatóak, ezért esetleges felhasználásuk esetén a HM tárca részéről **további költség ráfordítást** igényelnek.

A HM tárca részére betárolásra került készletek struktúrájának megállapítása nem visszakövethető, ezért csak a jelenleg rendelkezésre álló 1999. – 2002. éves adatok alapján célszerű a struktúra vizsgálata.

A készletek alakulása és jelenlegi helyzete:

A **gumiabroncs készlet** alakulásában jól megfigyelhető a csökkenő tendencia, ami azonban nem a HM tárca kivásárlásainak köszönhető, hanem annak költségvetési források hiányából eredő elmaradása miatt, az elfekvő (inkurrens) készletek csökkentése érdekében a Kht. által a GTTB döntésének megfelelően történt értékesítéseknek.

A GTTB döntésének megfelelően **a gumiabroncs készletet** 2002. év végéig – a piaci kereslet függvényében prognosztizált – további mintegy 2000 darabbal kellett csökkenteni, ami alapvetően az inkurrens készletek értékesítését jelenti. A piaci kereslet esetén az értékesített gumiabroncsok helyett a HM tárca új típusok beszerzését kéri, de tekintettel arra, hogy a GT készletben tárolt speciális gumiabroncsok értékesítése a piaci kereslet hiánya miatt nem valószínűsíthető, így a készletek frissítése nem fog megvalósulni, ami további készletöregedéshez vezet.

A GT készletben tárolt gumiabroncsok és tömlők döntő többsége már rendszerből kivont vagy minimális mennyiségben üzemeltetett eszközökhöz való és csak néhány típus használható fel az eszközök üzemeltetésének során, valamint a frissítések elmaradása miatt szavatosságuk határán, illetve azon túl vannak.

Össességében a gumiabroncs készlet sem struktúrájában, sem minőségében, sem pedig az ajánlott kivásárlási árban nem felel meg a HM tárca igényeinek és érdekeinek.

A bőr termékek (talpbélés, krupon, marhaboksz felsőbőr, talpgumi) esetében nagy mértékű mennyiségi változás nem következett be, ami annak tudható be, hogy a MH részére folyamatosan gyártásra kerülő lábbelikhez a GT készletben tárolt anyagok kivásárlásával került biztosításra az alapanyag és a lecsökkent készletek visszapótlása rendszeresen és időben megtörtént.

Az MH Ruházati Szolgálatfőnökség, mint anyagnemfelelős 2001. januárban a létszám csökkenés miatt pontosította a betárolt anyag mennyiségét. A pontosítás utáni gyártáshoz történő kivásárlás eredményeként a tárolt készlet értéke mintegy 15 millió forinttal csökkent.

A GTTB döntésének megfelelően a bőr termékek mennyiségét 2002. év végéig – figyelembe véve a HM tárcsa 2001. évben pontosított igényeit, melyeket az év végéig nem sikerült realizálni – kellett csökkenteni, ami alapvetően a talpbélés, krupon vonatkozásában több mint 2 em², míg a marhaboksz felsőbőr esetében több mint 5 em² csökkenést jelent.

A ruházati anyagok, amelyek a különböző típusú tereptarka szöveteket takarnak 2000. év végére jelentősen lecsökkentek, ami a régi típusú szövetek kifutása és azok piaci értékesítése miatt következett be. A 90M hadiruházat rendszerbe állítása miatt, amely több – műszaki követelményeiben eltérő – szövetfajta betárolását tette szükségessé, a készletek pontosításra kerültek 2001. év januárjában. Az új típusú, rendszeresítésre került gyakorlóruhával történő ellátás csak azok legyártásával történhet, ezért az akkor értékesített régi típusú szövetek helyett új típusok kerültek letárolásra. Ennek eredményeként az értékesítés utáni készletszint több mint kétszeresére nőtt, ami értékét tekintve több százmillió Ft-os növekedést eredményezett, ami a készletek értékének igen jelentős mértékű növekedése.

Összességében mind a bőrtermékek, mind a ruházati termékek készletgazdálkodása megvalósult, de a kivásárlások során nem a HM érdekeit szolgálja az a tény, hogy a közbeszerzés során a gyártó az alapanyagot a GT készletből kell, hogy kivásárolja, így a gyártásra adott ajánlatában a Kht. által az alapanyagra a piac áránál magasabb ajánlati ár is hatással van, vagyis növeli azt.

3. Az Állami Céltartalékok helyzete

A HM a gépjármű alkatrészeket tartalmazó AC készlet felügyelője, mint kijelölt illetékes minisztérium.

A Minisztérium felügyelete alá tartozó AC készlet tárolását, nyilvántartását, kezelését, fejlesztését, selejtítését, az anyagnem szerint illetékes **MH Páncélos- és Gépjárműtechnikai Szolgálatfőnökség** végzi. Az AC készlet kezelésével a **HM Currus Rt.** van megbízva. A készlet a megalakítása óta ugyanazon eszközökhöz tartalmaz alkatrészeket, illetve néhány új eszközökhöz is, azonban a rendszerből már kivont eszközökhöz tartozó alkatrészek is megtalálhatóak.

Az ÁC készlet belső struktúráját és a benne tárolt anyagok megoszlását érték, alkatrész darabszám és alkatrész típus szerint az **alábbi táblázat mutatja:**

Anyag megnevezés	Alkatrész (db)	Alkatrész típus (db)
Fenntartási anyag:	17 208	1 368
Motor alkatrész:	13 130	252
Inkurrencia:	73 001	791
Állami céltartalék összesen:	103 339	2 411

Az ÁC készletben tárolt anyagok közül alapvetően a rendszerből kivont eszközökhöz, a T-54-es, a T-55-ös és a T-55AM közepes harckocsikhoz tartozókat inkurrens anyagként kell kezelni. Ennek figyelembevételével az **ÁC készlet érték szerinti megoszlása** azt mutatja, hogy a fenntartási anyagok értéke 59 %-ot, a motor alkatrészek 16 %-ot, míg **az inkurrens anyagok (fenntartási és motor alkatrész) 25 %-ot (közel 43 millió Ft)** tesz ki.

Az **ÁC készlet alkatrész típusonkénti megoszlása** ennél nagyobb inkurrencia hányadot mutat, mivel a fenntartási anyag 59 %-ban, a motor alkatrész 10 %-ban és az **inkurrens anyagok 33 %-ban** található meg. Ez azt mutatja, hogy az alkatrésztípusokat tekintve minden harmadik inkurrens, ami készlet szinten alátámasztja a készlet struktúrájának rossz összetételét.

Az **ÁC készletben tárolt alkatrészeket tekintve** az összes anyag mennyiség 17 %-a fenntartási anyag, 13 %-a motor alkatrész, míg **70 %-a inkurrens anyag**. Így megállapítható, hogy az alkatrészek döntő többsége a továbbiakban nem felhasználható, mivel azok a rendszerből kivont eszközök alkatrészei és ebből következik, hogy ezen anyagok tárolását meg kell szüntetni és helyettük jelenleg is rendszerben lévő eszközökhöz kell anyagokat letárolni. Ez is alátámasztja **az ÁC készlet mielőbbi pontos felmérését és belső struktúrájának újragondolását**.

A 65/1995. HM utasítás alapján az ÁC készlet fenntartási költségeit az anyagnem szerint illetékes szolgálatfőnökség (MH PCGTSZF-ség) saját költségvetési keretéből tervezi, fedezi, míg a készletek fejlesztése a

Pénzügyminisztérium védelmi felkészítési célú központi költségvetéséből pénzeszközzel történt, így 2001. – 2002. években erre a célra a HM tárca bruttó 10 – 10 M Ft-ot kapott, mint programfinanszírozási költséget.

A HM kezelésében lévő **ÁC készlet fejlesztését a továbbiakban is szükségesnek és fontos feladatnak tekintem**, hiszen a kiemelt haditechnikai eszközök (harcjárművek, mozgó vezetési pontok, stb.) minősített helyzetben történő gyors hadrafoghatóvá tételének, valamint az MH alaprendeltetésszerű alkalmazásának nélkülözhetetlen feltétele az ehhez szükséges **javítókészletek kialakítása**, folyamatos fejlesztése, a rendszerbe kerülő új típusoknak megfelelő kiegészítése.

Az új BTR-80 típusú harcjárművekhez és a T-72-es harckocsikhoz az MH békeidőszakban is csak igen csekély mennyiségű javítóanyaggal rendelkezik, ezért az elkövetkező években fontos feladat lesz, hogy az ÁC készlet a lehetőségek mértékében bővüljön a legszükségesebb alkatrészekkel. Várhatóan a haderő felülvizsgálat befejezésének eredményeként **az ÁC készlet belső átalakítása is szükségessé válik**. Ennek során figyelembe kell venni a gazdaságbiztonsági tartalékolás rendszerének felülvizsgálatából adódó készletképzési elveket, illetve a belső struktúra vizsgálata ki fog terjedni az inkurrens anyagok kivonásának lehetőségére és más szakanyagok ÁC készletbe történő bevonására.

Tekintettel arra, hogy a minősített időszakban szükséges javító anyagok nagy része szinte kizárólag importból biztosítható, melyek beszerzése a veszélyeztetettségi, illetve az azt megelőző időszakban már igen bizonytalan és gazdaságtalan, nagyon fontos feladat – különösen a páncélos – és gépjármű-technikai eszközök vonatkozásában – **az ÁC készlet további, rendszeres és lehetőség szerint a korábbinál nagyobb mérvű fejlesztése**.

4. Következtetések az állami tartalékolásra vonatkozóan

A tartalékolás jelenlegi, Kht. útján működő rendszere (tárolás – kivásárlás – frissítés) zömében **a rendszer gazdaságtalan működésére ad csak lehetőséget**, amely világosan megmutatkozott a Kht. által saját pénzeszközei folyamatos felélésében, ezzel párhuzamosan a működés fokozatos ellehetetlenülésében. Ez a működési szisztéma csak egyedi, kivételes piaci körülmények esetén ad lehetőséget a működés költségeit is fedező bevételtöbblet elérésére. Ennek figyelembevételével úgy vélem, hogy **ilyen alapokra egy központi állami tartalékolási rendszert nem lehet építeni**.

A honvédelmi tárca szempontjából vizsgálva a rendszert, megállapítható, hogy a kivásárlásra fordított HM források beszűkülése, valamint a kivásárlásokban a tárca anyagi érdekeltiségének hiánya, sőt esetenként kifejezett ellenérdekeltiségének megléte miatt, **nem célszerű a tárca részére a tartalékolás e módja**. Ezt erősíti az is, hogy a rendszerben tartalékolt anyagok félesége az adott esetben szükséges anyagfajtáknak csak elenyésző töredékére terjed ki, ezért **a minősített időszakok katonai feladatainak megoldásában nem képez igazán jelentős biztonsági tényezőt**.

Tovább csökkenti a rendszer fenntartásában a tárca érdekeltiségét, hogy a tartalékolás e módja **a tárca részére valójában forrásokat nem szabadít fel, illetve pótlólagos forrásokat nem biztosít**.

A **HM tárca által kezelt AC készlet** vonatkozásában megállapítható, hogy annak **belső struktúrája elavult, döntő többsége rendszerből kivont eszközökhöz tartozó inkurrens anyag**. Ez az inkurrens anyagmennyiség az előttünk álló haderő átalakítás feladatainak végrehajtása során csak növekedni fog, elsősorban a kivonásra kerülő páncélos eszközök miatt.

5. Javaslatok az állami tartalékolás vonatkozásában

Figyelembe véve a honvédelmi tárca tartalékolandó anyagainak és eszközeinek speciális voltát, alapvető megoldást az jelenthet, hogyha a szükséges tartalékokat saját forrásokból, saját kezelésben tudná a tárca létrehozni. Amennyiben a jelenlegi tartalékolási szisztéma fennmaradásához erős központi, vagy más állami érdekek fűződnek, a rendszer olyan átalakítására volna szükség, amelyben a **kivásárlás az aktuális piaci áraknál magasabb kiadásokat nem igényelne**. Ez mindenképpen **a tartalékolást végző szervezet működési költségeinek valamilyen formában történő központi állami finanszírozását jelenti**.

Felül kell vizsgálni mind a GT készletbe tárolt eszközök, anyagok, mind az AC készletben tárolt fenntartási anyagok típusát és mennyiségét és szükség esetén át kell strukturálni, az inkurrens anyagokat el kell távolítani. Ez a feladat egyre inkább sürgetővé válik, mivel a haderő átalakítás során kivonásra kerülő eszközökhöz letárolt anyagok inkurrenciává válásával a teljes készlet inkurrenssé válik.

A felülvizsgálat során **el kell dönteni, hogy a MH részére szükséges-e GT készletben, illetve AC készletben eszközöket, anyagokat tá-**

rolni, és ha igen, akkor meg kell határozni azon új típusú anyagok, eszközök típusát, mennyiségét, amelyeket elengedhetetlenül szükséges e készletekbe elhelyezni. A mennyiségi meghatározások szigorúan csak normákkal alátámasztott számvetéseken alapulhatnak.

A tárolásra tervezett eszközök és anyagok típusának megállapításánál elsődleges szempontnak kell lennie annak, hogy a tárolásra kerülő eszközök és anyagok elsősorban **a minősített időszakban importból biztosítandó kategóriából** legyenek kiválasztva, illetve a jelenlegi (had-erő átalakítás utáni) **készletszintek hiánya miatt a minősített időszak kezdetére legnagyobb mennyiségben pótolandó** (feltöltendő, biztosítandó) eszközökből és anyagokból legyenek.

A fenti feladatok korrekt végrehajtásához **össze kell hangolni a HM (MH) és a nemzetgazdasági tervezést**, melynek biztosítása érdekében a tárca részéről mindenekelőtt az **MH igénytervezése jelenlegi folyamatainak átdolgozása** szükséges. Kidolgozásra kerültek a minősített időszak tervezés tárcán belüli új rendszerének folyamatai, amelynek alapját a „*képesség- és feladat alapú*” tervezés megvalósítása adja. Így az „*M*” **időszaki képesség és feladatalapú erőforrás tervezési rendszerre való áttérést tartjuk sürgető és elengedhetetlen feladatnak**, mivel csak a feladatalapú tervezés ad **hiteles igényadatokat** és csak e hiteles igényadatok alapján *lehet megítélni, hogy a kielégítésükre rendelkezésre álló nemzetgazdasági források (védelmi célú állami tartalékok, rögzített hadiipari kapacitások, nemzetgazdasági gyártó- és szolgáltató kapacitások) megfelelnek-e ezeknek az igényeknek.*